

про нашу державу, а й провідником політичного впливу в країні свого проживання. Закордонні українці створюють матеріальні та духовні цінності, підносячи тим самим престиж не лише країни, громадянами якої вони є, а й історичної Батьківщини [4, 6]. Розвиток економічної співпраці між закордонними українцями та Україною – шлях до утвердження української мови у бізнесі. А це, у свою чергу, запорука національного самоутвердження української нації у світі.

Отже, умовно українську діаспору можна назвати, за оригінальною гіпотезою Л.Гумільова, пасіонарною (тобто їй притаманна спадкова кількісна характеристика, що зумовлює здатність індивіда (та групи індивідів) до боротьби, оскільки громадяни українського походження, які зараховують себе до української діаспори, намагаються зберігати та поширювати українську етнічність в умовах іноетнічного середовища.

Література

1. <http://miok.lviv.ua/conferencies/uhvala.htm>

2. <http://intellect.org.ua/>

3. Поплавський М. Українська культура та реалізація державної політики в культурній сфері: Аналітичний звіт Міністерства культури і туризму України за 2005 рік. – Київ, 2006. – С. 98-107. **4. Попок А. А.** Закордонне українство як об'єкт державної політики. Монографія. – К.: Альтепрес, 2007 – 227 с. **5. Фігус–Ралько А.А.** Українська Канада / Упоряд., авт. передмови М.С.Тимощик. Київ – Вінніпег: Наша культура і наука, 2001. – 142 с.

Горанська Т. В.

викладач кафедри
української та зарубіжної літератури,
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
м. Одеса, Україна

Койнова А.

студентка філологічного факультету

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНИХ СТОСУНКІВ У РОМАНІ ДЖ. ФАУЛЗА «КОХАНКА ФРАНЦУЗЬКОГО ЛЕЙТЕНАНТА»

Роман Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта» вважається культовим твором англійської літератури другої половини ХХ століття і одним із найзначніших зразків постмодернізму. Однією із головних проблем, піднятих у романі, є проблема гендерних стосунків у вікторіанській Англії та їх еволюція у сучасному світі. Водночас ідея розмежування понять біологічної та соціальної статі виникла у той саме період що й література постмодернізму. У роботах М. Розальдо, Л. Ламфере, Р. Унгер, А. Річ, Г. Рабін поняття гендер трактувалось як «набір угод, якими суспільство трансформує біологічну сексуальність в продукт людської активності» [2; 187].

Як зазначають науковці, крім біологічних відмінностей між людьми існують поділ їх соціальних ролей, форм діяльності, відмінності в поведінці і емоційних характеристиках. Антропологи, етнографи та історики давно встановили відносність уявлень "типово чоловічих" або "типово жіночих". Те, що в одному суспільстві вважається чоловічим заняттям (поведінкою, рисою характеру), в іншому може визначатися як жіноче. Світова різноманітність соціальних характеристик жінок і чоловіків та принципова тотожність біологічних характеристик людей дозволяє зробити висновок про те, що біологічна стать не може бути поясненням відмінностей їх соціальних ролей, які існують в різних суспільствах.

Таким чином виникло поняття *гендер*, що означає сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство пропонує виконувати людям залежно від їх біологічної статі [2; 136]. Однак не біологічна стать, а соціокультурні норми визначають психологічні якості, моделі поведінки, види діяльності, професії жінок і чоловіків. Бути в суспільстві чоловіком чи жінкою означає не просто мати ті чи інші анатомічними особливостями - це означає виконувати ті чи інші запропоновані нам гендерні ролі.

Гендер створюється (конструюється) суспільством як соціальна модель жінок і чоловіків, що визначає їх становище і роль в суспільстві і його інститутах (сім'ї, політичній структурі, економіці, культурі та ін.). Гендерні системи розрізняються в різних суспільствах, проте в кожному суспільстві ці системи асиметричні таким чином, що чоловіки і все "чоловіче" (риси характеру, моделі поведінки, професії та інше) вважаються первинними, значущими і

домінуючими, а жінки і все "жіноче" визначається як вторинне, незначне з соціальної точки зору і підпорядковане чоловікам.

З огляду на вищезазначене, ми поставили за мету нашої невеличкої розвідки розглянути проблему гендерних стосунків у романі Дж. Фаулза «Коханка французького лейтенанта».

Прекрасно обізнаний у сучасній соціальній психології і культурології Фаулз розглядає вікторіанську епоху як соціокультурну систему, що визначає для людини жорсткий набір норм поведінки і засобів моделювання дійсності. На думку письменника, ця система надзвичайно репресивна: вона пригнічує живі людські почуття, ставлячи поза законом пристрасть і уяву, накладає жорсткі обмеження на міжособистісні стосунки, встановлює таку ієрархію моральних цінностей, в якій помилково зрозумілий обов'язок вважається головною чеснотою, і строго карає тих, хто наважився порушити хоча б одне з її численних табу.

Люди, оплутані павутиною заборон, правил пристойності, норм етикету, починають боятися самих себе; їх уявлення про світ спотворені, вони змушені брехати, лицемірити, грати ролі, ховатися за фасадом благопристойності.

В умовах повної несвободи вікторіанського суспільства заборонене кохання — це всепоглинаюча пристрасть, що зламає соціальні мури між жінкою та чоловіком, виявляє «людину в людині», - стає чи не єдиною можливою формою бунту особистості проти диктату соціально-культурної системи, що сковує людину. Тому в романі Фаулза становлення героя безпосередньо пов'язується з його сексуальними стосунками, а вибір ним одного з альтернативних життєвих шляхів - «справжнього» і «несправжнього» - представлений тут як вибір однієї з двох люблячих Чарльза жінок, як вибір між обов'язком і почуттям [1; 15].

Фаулз писав: "Таємниця, яка огортала інтимні стосунки, глибока прірва між людьми різної статі - недарма Чарльза так збентежила і стривожила спроба Сарі подолати цю прірву, - безсумнівно породжувала велику активність, і дуже часто велику прямоту, у всіх інших життєвих сферах" [3; 336].

Тема гендерних стосунків, емансипації в романі "Коханка французького лейтенанта" в першу чергу пов'язана з образом

Сари Вудраф. Зображаючи свою героїню автор дискутує з уявленнями стосовно традиційної ролі жінки, яка завжди має бути ніжною, готовою до самопожертви. Традиційна концепція жіночності, розорблена в XIX ст., передбачала, що жінка повинна бути своєрідною власністю чоловіка, служити прикрасою його дому. У романі зображується процес переосмислення ролі жінки в суспільстві та сім'ї, який супроводжується жорстокою боротьбою двох світоглядів: традиційного, консервативного та нового, пов'язаного з ідеями емансипації жінок.

З одного боку, в боротьбу вступає консервативна частина суспільства (у образі місіс Поултні, місіс Ферлі), а з іншого – нова сила в образі Сари. Сара Вудраф виступає каталізатором позитивних зрушень у свідомості Чарльза, а вікторіанське суспільство слугує фоном, на тлі якого яскраво видно застарілість моральних устоїв тодішньої Англії. На початку твору Сара постає жертвою безглузких моральних норм. Як породження нового світогляду, вона розпочинає гру з суспільством на інтелектуальному та психологічному рівнях. Її метою є зміна свідомості хоча б одного з членів вікторіанського суспільства.

З гендерною тематикою в романах зрілого і особливо пізнього вікторіанства пов'язаний мотив «пропащої» жінки. Як правило, «пропаща» героїня, з одного боку, викликає осуд, з іншого – є докором вікторіанської епохи», яка прагнула встановити найбільш жорсткі норми і правила саме в інтимній сфері людських відносин. У вікторіанському романі така жінка викликає співчуття, а її історія представлена як трагічна. Така героїня, як правило, гине, оскільки все-таки є відхиленням від стереотипу скромної, добропорядної леді, який склався в вікторіанському суспільстві.

Саме такою є доля героїні відомого роману, написаного в цей період, «Тесс із роду Дебервіллів» Т.Гарді, який постійно згадується у творі Фаулза.

Сара, на відміну від вікторіанських героїнь, вигадує історію свого падіння, наговорює на себе, тим самим кидаючи виклик суспільству. Героїня вільна в своєму виборі і прагне сама вирішувати власну долю. Трагізм «пропащих» героїнь, як і Сари, очевидний, але остання ще й одягає на себе трагічну маску. Не дарма у містечку, де вона живе, її називають «Трагедія». Щоб стати господинею долі і здійснити свій вибір, героїня Фаулза

інсценує свій гріх, навмисно ставить себе в становище звабленої і покинутої, і, тим самим, самостверджується. Її погляди на шлюб, відносини між чоловіком і жінкою, на роль жінки в суспільстві демонструє такий вислів: "Я не хочу виходити заміж... Я не хочу ні з ким ділити своє життя. Я хочу залишатися самою собою, не пристосовуючись до того, чого неминуче чекатиме від мене навіть самий добросердий, самий поблажливий чоловік" [3; 432].

Освіченість Сари в вікторіанському контексті співвідноситься із самостійністю мислення і з непокорою стандартам. Розглянемо як описує Фаулз свою героїню: "Сара і справді була розумна, тільки розум її був рідкісної властивості - його, безумовно, не можна було виявити за допомогою наших сучасних тестів. Він не зводився до здатності аналітично мислити ... Швидше це була якась надприродна здатність - ... визначати справжню ціну інших людей, розуміти їх в повному розумінні цього слова. Вона володіла своєрідним психологічним еквівалентом чуття, властивого досвідченому торговцю, - здатністю з першого погляду відрізнити доброго коня від поганого; іншими словами, вона, ніби перескочивши через століття, народилася з комп'ютером в серці ... Вона інстинктивно розпізнавала необгрунтованість доказів, уявну вченість, упередженість суджень, з якими стикалася, але вона бачила людей наскрізь і в більш тонкому сенсі" [3; 69].

Сара Вудраф кидає виклик суспільству, вона – абсурдний персонаж, який в умовах жорсткої емансипації, визнанні тільки усталених істин, стає на захист власного світогляду. Саме Чарльз відчуває цю особливість Сари. Ось уривок з роману: "Траплялося й раніше, що жінки - нерідко сама Ернестіна - жартівливо суперечили Чарльзу. Але тільки жартома. Жінка не заперечує думки чоловіка, якщо він говорить серйозно, а якщо і вступає з ним у суперечку, то вкрай обережно. Сара ж начебто претендувала на інтелектуальну з ним рівність, причому саме тоді, коли їй, здавалося б, слід було триматися особливо шанобливо, якщо вона хотіла добитися свого" [3; 145].

Фаулз створив героїню, яка постає «над суспільством», він ставить знак рівності між поняттями «вільна» і «загадкова», саме тому Сара сприймається як таємниця. «Жінки, подібні Сарі, існують і тепер, і я ніколи їх не розумів» [3; 163], - пише Фаулз, підкреслюючи, що навіть для нього Сара залишається загадкою.

Джон Фаулз висуває ідею рівноправ'я, переваги інтелектуального над релігійним, порушує усталені суспільні канони.

Він створює образ сміливої, розумної жінки, яка вірить у себе, будує свій власний світ. Зрозуміти цю інтелектуально розвинену жінку може лише рівний їй чоловік: "Істинна натура Сари відштовхнула б більшість англійців його століття - і справді трохи відштовхнула або, принаймні, шокувала Чарльза. Він в достатній мірі поділяв забобони своїх сучасників і з підозрою ставився до чуттєвості в будь-якому її вигляді; але в той час як вони, слідуючи одній з тих страшних формул, які диктує нам супер-его, поклали б на Сару якусь частку відповідальності за її вроджені якості, він цього не зробив. За що нам слід дякувати йому науковій захопленню» [3; 150].

Образ Сари - антитеза до образу нареченої Чарльза - Ернестіни, яка є втіленням «вікторіанської» леді. Типовим для його доби є й відношення головного героя до майбутньої дружини як до гарненької дівчинки: "На неї не можна сердитися. Адже вона всього лише жінка. Є багато такого, чого їй ніколи не зрозуміти: яке багате чоловіче життя, як незмірно важко бути людиною, для якої світ щось набагато більше, ніж вбрання, дім і діти" [3; 350].

І навіть потім, Чарльз, хоча вже далеко не той самовдоволенний і незворушний вікторіанський джентльмен, яким був до зустрічі з Сарою, не може допустити думки про те, що жінка здатна відмовитися від «природного призначення», тобто створення сім'ї і народження дітей. Сара відчуває їх нерівність, вона боїться, що рано чи пізно він зазіхне на її свободу: «Я боюся не вас. Мене лякає ваша любов. Я знаю дуже добре, що там ніяких священних кордонів не існує» [3; 484].

Чарльз дивується, коли у відповідь на його пропозицію руки і серця і визнання в любові Сара обирає кар'єру і цікавих людей. І взагалі вирішує відмовитися від заміжжя, бо: "Я не хочу виходити заміж. І перша причина - моє минуле. Воно привчило мене до самотності. Раніше я нудьгувала ним; мені уявлялося, що гірше самотності нічого немає. Тепер я живу в такому світі, де уникнути самотності легше легкого. І я зрозуміла, як я дорожу. Я не хочу ні з ким ділити своє життя..." [3; 481]. Поведінка Сари, її стосунки з Чарльзом становлять модель, що значно випереджає вікторіанську епоху.

Автор намагався показати Чарльза як продукт свого часу, встановити причини відходу від встановленої моделі поведінки, прийнятої в даному суспільстві, і підвести його до нового рубежу своєї свідомості, рубежу епох. Таким чином, можна сказати, що кожен з головних героїв знаходиться на своєму етапі повернення собі власного «я», самосвідомості і самовираження. Після відмови Сари Чарльз змушений почати все спочатку: «...відправитися далі по річці життя, її таємничих законів, незбагненої таємниці вибору» [3; 502].

Характерною ознакою роману є те, що автор постійно апелює до сучасного читача, порівнює вчинки героїв роману, їх погляди на кохання, подружні стосунки, із думками та вчинками своїх сучасників, людей доби «сексуальної революції». Перед нами не лише художній твір, а й своєрідне наукове дослідження, у якому автор опирається на статистичні та наукові дані другої половини ХІХ ст., починаючи від теорії походження видів Ч.Дарвіна, закінчуючи економічною теорією К.Маркса. Головна мета Дж. Фаулза – показати еволюцію суспільних поглядів на гендерні проблеми впродовж ста років, наскільки вільною, самодостатньою, впевненою у собі є людина у сучасному світі.

Література

1.Долинин А. Паломничество Чарльза Смитсона // Фаулз Дж. Подруга французского лейтенанта. — Л.: Художественная литература, 1985. — С. 3-16. **2.Пушкарьова Наталія** - Від "Жіночих студій" до "Гендерних досліджень", від історичної фемінології до гендерної історії \ \ *Гендерний підхід: історія, культура, суспільство* . - Львів: ВНТЛ-Класика. – 250 с. **3.Фаулз Джон.** Любовниця французького лейтенанта. – М.: Гранд Либрис, 1999. – 512 с.

Крупеньова Т. І.,

к.філол.н., доцент
кафедри української філології і методики
навчання фахових дисциплін,
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
м. Одеса, Україна